

IZABELA DĄBROWSKA

ORCID: 0000-0001-7351-7607

DOI: 10.4467/20801335PBW.21.031.14308

Maskowanie operacyjne (maskirowka) jako rosyjska zdolność zaskakiwania przeciwnika¹

Zapewnienie bezpieczeństwa narodowego oraz skutecznego funkcjonowania systemu obronnego państwa wymaga posiadania wiedzy na temat metod działania potencjalnych przeciwników, w tym sposobów maskowania prowadzonych przez nich działań. Uwarunkowania historyczne oraz położenie geostrategiczne Polski jako państwa będącego wschodnią granicą Unii Europejskiej i Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) sprawiają, że Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) oraz wszelkie podmioty zaangażowane w zapewnianie bezpieczeństwa państwa powinny mieć niezbędne informacje o sposobach działania państw graniczących z naszym krajem, zwłaszcza tych leżących po stronie wschodniej. Jednym z nich jest Federacja Rosyjska (FR), której doktryna maskowania działań, zwana maskirowką, ma najdłuższe tradycje oraz jest jedną z najbardziej skutecznych na świecie.

Maskowanie zaistniało niemal równocześnie z pojawieniem się walki zbrojnej. Kamuflaż, mylenie przeciwnika czy pozorowanie to czynniki mające wpływ na osiągnięcie przewagi na polu walki i w konsekwencji decydujące o zwycięstwie. W *Słowniku języka polskiego* pojęcie „maskowanie” definiuje się jako „uczynienie czegoś lub kogoś niewidocznym”, a także jako „ukrycie rzeczywistych zamiarów, uczuć, nastrojów”². W SZ RP maskowanie w kontekście militarnym zostało opisane w doktrynie *Maskowanie operacyjne: DD-3.31(A)* jako zespół przedsięwzięć, których celem jest oddziaływanie na proces decyzyjny przeciwnika, zwłaszcza jego zakłócanie. Do tych przedsięwzięć zaliczamy ukrywanie wojsk oraz infrastruktury obronnej przed rozpoznaniem

¹ Artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej pt. *Maskowanie operacyjne (maskirowka) jako rosyjska zdolność zaskakiwania przeciwnika* (Akademia Sztuki Wojennej, Wydział Wojskowy). Autorka wykorzystała rozdziały: I, II oraz III.

² Zob. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/maskowac;2481616.html> [dostęp: 9 X 2019].

strony przeciwnej, a także działalność dezinformacyjną dotyczącą dyslokacji wojsk oraz celów prowadzonych działań. W SZ RP maskowanie jest dzielone w zależności od poziomu dowodzenia na: strategiczne, operacyjne oraz taktyczne (nazywane również maskowaniem bezpośrednim)³.

Charakterystyka maskowania operacyjnego w Siłach Zbrojnych Federacji Rosyjskiej

W Siłach Zbrojnych Federacji Rosyjskiej (SZ FR) maskowanie operacyjne jest nazywane **maskirowką**⁴ (ros. *маскировка*). Zdefiniowano je jako kompleksowe działania mające na celu ukrycie żołnierzy i obiektów przed przeciwnikiem, a także wprowadzanie go w błąd co do obecności, dyslokacji, stanu, składu wojsk, podejmowanych przez nie działań oraz zamiarów żołnierzy. Maskirowkę uznaje się za jeden z głównych rodzajów wsparcia działań militarnych. Obejmuje ona wszelkie sposoby mające na celu zabezpieczenie zarówno operacji wojennych, jak i codziennych aktywności wojska. Dzięki niej jest możliwe uzyskanie efektu zaskoczenia, zachowanie zdolności bojowej wojsk oraz zwiększenie ich żywotności. Maskowanie jest realizowane na wszystkich szczeblach dowodzenia, zarówno podczas przygotowań, jak i prowadzenia działań wojennych oraz ćwiczeń wojskowych, a także w czasie dowodzenia działaniami specjalnymi. Zadaniem z zakresu maskirowki są objęte również oddziały o stałej gotowości bojowej i oddziały pełniące obowiązki bojowe⁵. Maskowanie operacyjne dotyczy: personelu, wyposażenia i uzbrojenia oddziałów, fortyfikacji, pozycji oddziałów, stanowisk dowodzenia, zapór, przepraw, lotnisk, rurociągów, miejsc przechowywania zapasów środków materiałowych oraz innych obiektów, w tym m.in. ważnych zabytków, które znajdują się na maskowanym terenie⁶.

Maskirowka opiera się na pięciu głównych zasadach, wskazujących warunki, które powinny być spełnione, aby maskowanie było skuteczne⁷:

- 1) **aktywność** (ros. *активность*) – polega na stałym narzucaniu przeciwnikowi fałszywych wizji dotyczących zamiarów dowódców, stanu, lokalizacji oraz działalności wojsk oraz obiektów;
- 2) **realistyczność** (ros. *убедительность*) – podejmowane działania powinny sprawiać wrażenie wiarygodnych, być dopasowane do warunków otoczenia oraz uwzględniać możliwości oddziałów rozpoznawczych przeciwnika;

³ *Maskowanie operacyjne: DD-3.31(A)*, Bydgoszcz 2018, s. 13.

⁴ Wszystkie wyróżnienia w tekście pochodzą od autorki (przyp. red.).

⁵ Zob. А.Ю. Королёв, А.А. Королёва, А.Д. Яковлев, *Маскировка. Вооружения, техники и объектов*, Санкт-Петербург 2015, s. 6.

⁶ Por. *Классификация и способы маскировки*, <http://red-tent.ru/mask/maskirovka> [dostęp: 31 X 2019].

⁷ Zob. А.Ю. Королёв, А.А. Королёва, А.Д. Яковлев, *Маскировка. Вооружения...*, s. 8.

- 3) **ciągłość** (ros. *непрерывность*) – maskowanie powinno być prowadzone stale, w każdej sytuacji, tj. w czasie ćwiczeń wojskowych, działań bojowych, zmiany dyslokacji wojsk czy obsługi obiektów;
- 4) **różnorodność** (ros. *разнообразность*) – przy wykonywaniu zadań z zakresu maskowania należy unikać trzymania się wzorców, stosować nowoczesne środki i techniki kamuflażu;
- 5) **kompleksowość** (ros. *комплексность*) – należy jednocześnie wykorzystywać różnorodne środki maskowania, które będą w stanie zmylić środki rozpoznawcze przeciwnika⁸.

Wyróżnia się cztery główne sposoby prowadzenia maskirowki. Są to: ukrycie, imitacja, działania demonstracyjne oraz dezinformacja⁹.

- 1) **ukrycie** (ros. *скрытие*) – polega na upodabnianiu maskowanego obiektu do otaczającego go tła i warunków terenowych zgodnie z zasadami i sztuką maskowania. Skuteczne ukrycie wymaga stałego przestrzegania dyscypliny maskowania przez oddziały i pododdziały, zarówno w czasie prowadzenia działań, jak i odpoczynku w rejonach ześrodkowania. Ma ono zapobiegać wykrywaniu wojsk i obiektów, a także służyć eliminowaniu cech charakterystycznych, które mogą je zdemaskować¹⁰.
- 2) **imitacja (pozorowanie)** (ros. *имитация*) – polega na tworzeniu fałszywych obszarów dyslokacji i ruchu wojsk oraz makiet uzbrojenia i sprzętu wojskowego w celu zwrócenia uwagi przeciwnika na obiekty pozorne. Warunkiem skuteczności imitacji jest maskowanie ich dokładnie w taki sam sposób jak prawdziwego sprzętu. Zakłada się, że przy maskowaniu obiektów pozornych powinno się celowo popełnić błędy umożliwiające przeciwnikowi rozpoznanie tych obiektów, jednak należy to zrobić w taki sposób, aby nie wzbudzić jego podejrzeń¹¹.
- 3) **działania demonstracyjne** (ros. *демонстративные действия*) – polegają na wykonywaniu pozornych ruchów wojsk i realizowaniu innych przedsięwzięć w celu zmylenia przeciwnika co do dyslokacji i rzeczywistych działań wojsk i ich zamiarów.
- 4) **dezinformacja** (ros. *дезинформация*) – jest to celowe opracowywanie i przekazywanie przeciwnikowi fałszywych lub częściowo fałszywych informacji

⁸ Zastosowanie wszystkich wyżej wymienionych zasad jest warunkiem skuteczności maskowania. Aby zwiększyć prawdopodobieństwo uzyskania dobrych wyników, pod uwagę bierze się również ilość sił i środków, które zostają przeznaczone do realizacji zadań z zakresu maskowania, zgodność zastosowanych środków kamuflażu z zadaniami wykonywanymi aktualnie przez żołnierzy oraz ich realistyczność. Ogromne znaczenie mają również stałe monitorowanie jakości wykorzystywanych środków oraz terminowa realizacja zadań.

⁹ Por. A.Ю. Королёв, А.А.Королёва, А.Д. Яковлев, *Маскировка. Вооружения...*, s. 7.

¹⁰ Zob. *Маскировка*, https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details_rvsn.htm?id=13494 [dostęp: 30 X 2019].

¹¹ *Maskowanie wojsk i wojskowej infrastruktury obronnej – DD-3.20*, Warszawa 2010, s. 10.

dotyczących stanu wojsk i ich zamiarów. Są one rozpowszechniane z wykorzystaniem różnych środków i kanałów, m.in. za pomocą technicznych środków komunikacji i środków masowego przekazu, jak również przekazywane agentom wywiadu lub komórkom rozpoznawczym przeciwnika.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zadania z zakresu ukrywania są realizowane przez wszystkie pododdziały, oddziały i jednostki wojskowe, bez konieczności wydawania specjalnych rozkazów czy instrukcji. Natomiast zadania z zakresu imitacji, działań demonstracyjnych oraz dezinformacji są przeprowadzane na rozkaz i pod nadzorem dowódcy.

W rosyjskiej armii istnieje również podział na maskowanie naturalne i sztuczne.

Maskowanie naturalne – polega na ukrywaniu przedmiotów i obiektów dzięki dostosowywaniu ich do otaczającego je terenu. Wykorzystuje się właściwości maskujące m.in. lasów, gajów, wąwozów; panujące warunki oświetleniowe, w tym zmrok, cienie rzucane przez lokalne obiekty; warunki atmosferyczne, np. deszcz, mgłę, opady śniegu. Celem jest ograniczenie widoczności przedmiotów, obiektów oraz działań wojskowych i zmniejszenie ryzyka ich zaobserwowania przez przeciwnika.

Maskowanie sztuczne – wykorzystuje środki techniczne i polega na tworzeniu sztucznych obiektów i makiet, malowaniu maskującym, upodobniającym przedmioty i obiekty do otaczającego je tła, ustawianiu zasłon dymnych, tworzeniu systemów maskowania radiolokacyjnego i obrazowego. Do maskowania sztucznego zalicza się także maskowanie radiowe, świetlne i akustyczne¹².

Ponadto istnieje podział maskowania ze względu na rodzaj środków rozpoznawczych stosowanych przez przeciwnika. Wyróżnia się m.in.¹³:

- maskowanie optyczne,
- maskowanie termiczne,
- maskowanie radiolokacyjne,
- maskowanie radiotechniczne,
- maskowanie akustyczne,
- maskowanie hydroakustyczne.

Maskowanie optyczne (ros. *оптическая маскировка*) – ma przeciwdziałać fotografowaniu, nagrywaniu oraz obserwacji wizualnej (również przy użyciu przyrządów elektrooptycznych). Wykorzystuje się w nim maskujące właściwości terenu, warunki ograniczonej widoczności, dostępne materiały i sprzęty do kamuflażu, w tym występujące lokalnie, malowanie maskujące. Stosowane są również makiety sprzętu, fałszywe konstrukcje oraz inne środki imitacji.

Maskowanie termiczne (ros. *тепловая маскировка*) – ma na celu zapobieganie wykrywaniu żołnierzy i sprzętu za pomocą urządzeń termowizyjnych. Wykorzystuje się maskujące właściwości terenu, osłania rozgrzane powierzchnie sprzętu wojskowego

¹² Zob. С. Монетчиков, *Маскировка. Искусство быть невидимым*, 8 VI 2013 r., <https://topwar.ru/30425-maskirovka-iskusstvo-byt-nevidimym.html> [dostęp: 23 X 2019].

¹³ Por. *Классификация и способы маскировки...*

(zwłaszcza pojazdów) specjalnymi pokryciami deformującymi zobrazowanie termalne obiektu i zmniejszającymi różnicę temperatur pomiędzy maskowanym obiektem a otaczającym go tłem. Stosuje się także fałszywe cele termiczne.

Maskowanie radiolokacyjne (ros. *радиолокационная маскировка*) – ma na celu eliminację, zmniejszenie skuteczności lub zniekształcenie rozpoznania radiolokacyjnego przeciwnika. Wykorzystuje się w nim środki odbijające fale radiowe, ekrany chroniące przed falami radiowymi, a także tworzy fałszywe cele dla przeciwnika.

Maskowanie radiotechniczne (ros. *радиотехническая маскировка*) – jest sposobem przeciwdziałania rozpoznaniu radiotechnicznemu przeciwnika. Tego rodzaju maskowanie polega na wprowadzeniu zakazu lub ograniczeń użytkowania sprzętu radiowego i elektronicznego, zmniejszeniu mocy promieniowania stacji radiowych, nadawaniu krótkich lub fałszywych sygnałów.

Maskowanie akustyczne (ros. *звуковая маскировка*) – ma za zadanie przeciwdziałać podsłuchowi. Aby zmylić przeciwnika, redukuje się hałas generowany przez sprzęt wojskowy, tłumi dźwięki za pomocą kurtyn powietrznych, a także generuje fałszywy hałas wywoływany przez sprzęt wojskowy, strzały, wybuchy.

Maskowanie hydroakustyczne (ros. *гидроакустическая маскировка*) – jest sposobem przeciwdziałania akustycznym środkiem rozpoznawczym przeciwnika znajdującym się na okrętach podwodnych. Wykorzystuje się urządzenia dźwiękoszczelne i pochłaniające dźwięki, chroni okręty podwodne pod kanałami dźwiękowymi, wyłącza głośne mechanizmy pomocnicze. W celu rozproszenia uwagi przeciwnika oraz skierowania go w fałszywym kierunku stosuje się również urządzenia samobieżne i zużyte sprzęty, które mają akustycznie imitować okręty podwodne.

Formy i metody maskirowki są dobierane adekwatnie do wymogów aktualnej sytuacji, charakteru planowanych i realizowanych działań oraz zależą od poziomu prowadzenia maskowania. Inne formy i metody będą wykorzystywane na poziomie taktycznym, na którym głównym celem będzie ukrycie pojedynczych żołnierzy i sprzętu wojskowego, a inne na poziomie operacyjnym, na którym celem będzie zachowanie tajności planowanej operacji. Istotnymi czynnikami branymi pod uwagę są również specyfika działań oraz rodzaj użytych sił i środków. Dzięki właściwemu zaplanowaniu i zorganizowaniu, a także konsekwentnej realizacji przedsięwzięć z zakresu maskowania osiąga się pożądaną poziom ochrony wojsk oraz redukuje zagrożenia wywołane oddziaływaniami przeciwnika. Stosując maskirowkę, dąży się do stworzenia fałszywego obrazu rzeczywistości w celu ukrycia prawdy przed docelowymi odbiorcami. Ten obraz, niezależnie od tego, czy pozorny, czy mający mało istotne znaczenie, ma za zadanie odwrócić uwagę przeciwnika od ważnych informacji. Maskowanie ma także na celu zmuszenie przeciwnika do popełnienia błędów, których w innych warunkach by nie popełnił, oraz sprowokowanie go do podjęcia niekorzystnych dla niego działań. Szczegółowe cele maskowania są dostosowywane do charakteru i specyfiki konkretnej sytuacji taktycznej, planowanej operacji oraz zamiarów dowódców.

Zadania maskowania określają sposób, w jaki będą realizowane zaplanowane przedsięwzięcia. Rodzaj oraz zakres tych zadań zależą od wielu czynników. Są to m.in.: aktualna sytuacja operacyjna, czas przeznaczony na realizację działań z zakresu maskowania, ich charakter, szczebel realizacji przedsięwzięć, a także cechy demaskujące wojska, ukształtowanie terenu, warunki atmosferyczne, sposoby oraz intensywność działalności rozpoznawczej przeciwnika, ilość sił i środków, które mogą zostać wykorzystane do realizacji tych zadań¹⁴.

Do głównych zadań maskirowki na poziomie operacyjnym zalicza się¹⁵:

- ochronę informacji stanowiących tajemnicę państwową;
- rozmieszczanie i przemieszczanie wojsk i obiektów w sposób tajny, z wykorzystaniem maskujących właściwości terenu i warunków ograniczonej widoczności;
- wykorzystanie przez wojska środków maskujących – tj. materiałów występujących w danym środowisku oraz zasłon dymnych;
- malowanie maskujące uzbrojenia, sprzętu wojskowego i obiektów;
- wykonywanie działań demonstracyjnych;
- tworzenie pozornych obszarów lokalizacji wojsk, pozycji i obiektów;
- stosowanie innych środków i metod kamuflażu przeciwdziałających wszelkim rodzajom rozpoznania przeciwnika;
- ścisłe przestrzeganie zasad i sztuki maskowania¹⁶.

Szczegółowe zadania z zakresu maskowania operacyjnego zostały podzielone na trzy grupy (zob. tabela). Obejmują one działania:

- 1) organizacyjne,
- 2) inżynierskie,
- 3) techniczne.

¹⁴ *Maskowanie operacyjne: DD-3.31(A)...*, s. 19.

¹⁵ А.Ю. Королёв, А.А. Королёва, А.Д. Яковлев, *Маскировка. Вооружения...*, s. 6.

¹⁶ Zadania będą podlegać ciągłym modyfikacjom ze względu na zmiany zachodzące w środowisku walki zbrojnej oraz zmianę charakteru przyszłych wojen. Wprowadzanie nowych środków walki, organizacji i struktur wojsk, nowoczesnych wielozakresowych systemów maskujących, nowych pokryć maskujących i technik kamuflażu będzie miało duży wpływ na dobór zadań maskowania, a także przyczyni się do powstania nowych środków maskujących.

Tabela. Szczegółowe zadania z zakresu maskowania operacyjnego.

Działania organizacyjne	Działania inżynieryjne	Działania techniczne
<ul style="list-style-type: none"> – stałe zarządzanie maskowaniem oraz systematyczna kontrola jego aktualności i jakości; – wykorzystywanie maskujących właściwości terenu, dzięki którym można ukryć lub zmniejszyć widoczność sprzętu wojskowego i żołnierzy; – wykorzystywanie warunków ograniczonej widoczności (np. mgły, opadów, zachmurzenia, nocy) w celu przemieszczenia wojsk; – rozśrodkowanie wojsk oraz czasowe zmiany ich dyslokacji; – działania demonstracyjne; – ochrona informacji stanowiących tajemnicę państwową; – ścisłe przestrzeganie zasad i sztuki maskowania 	<ul style="list-style-type: none"> – malowanie maskujące; – stosowanie systemów maskowania optycznego, termicznego i radiolokacyjnego; – stosowanie metod ukrywania i imitacji znaków demaskujących; – maskowanie dźwiękowe; – wykorzystywanie makiet i konstruowanie obiektów pozonych; – wykorzystywanie występującej roślinności i właściwości terenu; – nadawanie przedmiotom i obiektom maskujących form, dzięki którym zostaną upodobnione do lokalnych przedmiotów i obiektów 	<ul style="list-style-type: none"> – stosowanie zasłon dymnych, materiałów pirotechnicznych i innych środków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: А.Ю. Королёв, А.А. Королёва, А.Д. Яковлев, *Маскировка. Вооружения, техники и объектов*, Санкт-Петербург 2015, s. 8–9.

Maskirowka jest realizowana na wszystkich poziomach działań zbrojnych¹⁷:

- strategicznym,
- operacyjnym,
- taktycznym.

Maskowanie na poziomie strategicznym służy ukryciu przygotowań do operacji strategicznej, kampanii i obejmuje działania dezinformacyjne dotyczące przegrupowania sił zbrojnych, ich stanu i zamiarów oraz stanu obiektów o znaczeniu strategicznym (w tym ich zabezpieczenia). Zadaniem maskirowki strategicznej jest także wprowadzenie przeciwnika w błąd co do intencji i decyzji przywódców polityczno-wojskowych oraz ich planów strategicznych. Maskowanie na tym poziomie obejmuje posługiwanie się strategicznymi środkami kamuflażu i dezinformacji w celu zachowania tajemnic państwowych i wojskowych, zneutralizowania działań wywiadu wojskowego przeciwnika, w tym stosowanych przez niego technicznych środków rozpoznania. Wykorzystuje się do tego m.in. państwowy system informacyjny (np. prasę, radio, telewizję) oraz kanały dyplomatyczne. W celu zwiększenia skuteczności działań stosuje się fałszywe „wycieki” informacji oraz działania demonstracyjne. Maskirowka na poziomie strategicznym jest

¹⁷ Пор. А.Ю. Королёв, А.А. Королёва, А.Д. Яковлев, *Маскировка. Вооружения...*, s. 8.

przeprowadzana na podstawie decyzji Naczelnego Dowódcy SZ FR. Jej planowaniem i organizacją zajmuje się Sztab Generalny SZ FR¹⁸.

Współcześnie maskirowka na poziomie strategicznym jest widoczna także w działaniach państwa w czasach pokoju. Jej przejawami są m.in.: zatajanie podejmowanych decyzji politycznych, unikanie mówienia o kwestiach istotnych dla społeczeństwa, realizowanie działań dezinformacyjnych i propagandowych – zarówno na arenie międzynarodowej, jak i wewnątrz kraju. Maskowanie nie jest więc ukierunkowane jedynie na przeciwnika zewnętrznego. Coraz częściej wykorzystuje się je przeciwko własnemu społeczeństwu w celu ukształtowania takiej opinii publicznej, która stanie się jednym z filarów polityki państwa¹⁹. W ostatnich latach maskirowkę strategiczną uznaje się za integralną część koncepcji wojny informacyjnej²⁰.

Maskowanie na poziomie operacyjnym ma zapewniać tajność przygotowywanym operacjom, aby uzyskać efekt zaskoczenia oraz zapewnić odpowiednią żywotność wojsk. Ten rodzaj maskowania obejmuje działania demonstracyjne, pozorowane skoncentrowanie lub rozśrodkowanie wojsk i obiektów wojskowych, prowadzenie dezinformacji dotyczącej stanu wojsk, charakteru planowanych działań w zakresie przygotowania i realizowania operacji. Wymienione działania służą wywieraniu wpływu na organy decyzyjne przeciwnika przez dostarczanie im fałszywych informacji i ukrywanie rzeczywistej aktywności wojsk. Wykorzystuje się w tym celu jego system gromadzenia, przetwarzania i analizowania informacji. Dzięki dezorientowaniu i dezinformowaniu przeciwnika zmusza się go do wyciągania błędnych wniosków, a w rezultacie – do podejmowania niewłaściwych decyzji²¹. W FR maskirowka na poziomie operacyjnym jest planowana i organizowana przez Połączone Dowództwa Operacyjno-Strategiczne (PDO-S) oraz dowództwa ich armii w Marynarce Wojennej przez dowództwa flot, a w Siłach Powietrznych przez dowództwa armii lotniczych i obrony powietrznej.

Czynnikiem wpływającym na skuteczność maskowania operacyjnego jest tajność działalności organów, które nim dowodzą²². Ponieważ jest ono realizowane jednocześnie przez wiele jednostek wyższego i niższego szczebla, konieczne jest skoordynowanie planów działania dowódców oddziałów i pododdziałów z planami dowódców wyższego szczebla. Równie istotne jest wsparcie ze strony wywiadu

¹⁸ Zob. В.А. Мацуленко, *Оперативная маскировка войск*, Москва 1975, s. 4–5.

¹⁹ Por. В. Денисенко, *Стратегическая маскировка как образ российской политической жизни*, ИноСМИ.RU, 26 VI 2015 r., <https://inosmi.ru/russia/20150626/228788387.html> [dostęp: 30 X 2019].

²⁰ Zob. *Стратегическая маскировка и дезинформация*, <http://politike.ru/termin/strategicheskaja-maskirovka-i-dezinformacija.html> [dostęp: 30 X 2019].

²¹ Por. *Оперативная маскировка*, Студопедия, 11 III 2015 r., <https://studopedia.info/2-14013.html> [dostęp: 30 X 2019].

²² Por. П. Марущенко, *Идею введения противника в заблуждение необходимо формировать путем группирования отдельных мер обмана противника по выбранным признакам*, Бюро военно-политического анализа, 23 III 2018 r., <http://bvpa.ru/обман-противника-процесс-творчески/> [dostęp: 20 XI 2019].

wojskowego. Pomaga on wskazać obiekty przeciwnika, wobec których będą stosowane działania z zakresu maskowania, opracować wiarygodną wersję fałszywych informacji używanych podczas realizowania działań dezinformacyjnych, wybrać najbardziej podatne cele tych działań, a także ocenić ich skuteczność.

Maskowanie na poziomie taktycznym ma na celu bezpośrednie ukrycie pozycji pododdziałów, stanowisk dowodzenia, uzbrojenia i sprzętu wojskowego, urządzeń logistycznych, rejonów koncentracji wojsk i sprzętu, punktów obserwacyjnych, manewrów formacji bojowych i marszowych oraz innych obiektów istotnych dla stron w celu ich ochrony przed rozpoznaniem i oddziaływaniem przeciwnika. Polega na dostosowywaniu się do otaczającego tła, np. za pomocą malowania maskującego, wykorzystania roślinności i ukształtowania terenu, a także stawiania zasłon dymnych. Jest realizowane przez wszystkie rodzaje wojsk oraz służb, na podstawie decyzji dowódców oddziałów lub pododdziałów. Za realizację odpowiada cały personel SZ FR, bez bezpośrednich instrukcji²³.

Maskowanie taktyczne musi być zgodne z wykonywanym zadaniem, zasadami maskowania oraz aktualną sytuacją bojową. Przygotowując je, dowódca wyznacza siły i organizuje środki (w tym materiały występujące w danym terenie czy też środowisku działań) przeznaczone do wykonania maskowania, określa czas i warunki jego realizacji, zgodność z zasadami maskowania i kamuflażu, etapy realizacji działań z zakresu kamuflażu oraz zasady jego monitorowania i aktualizowania w czasie wykonywania działań²⁴.

Współcześnie bardzo ważnym narzędziem maskirowki jest **zarządzanie refleksyjne** (ros. *рефлективное управление*), znane również jako sterowanie refleksyjne (ros. *рефлективный контроль*). Jego koncepcję opracował w latach 60. XX w. rosyjski psycholog i matematyk Władimir Lefewr. Uważał on, że wykorzystanie teorii gier jako paradygmatu bezpieczeństwa będzie podstawą podejmowania działań w sytuacji konfliktu. „Zarządzanie refleksyjne” jest definiowane jako wpływ informacyjny na obiekty, które mają świadomość oraz wolę. Tymi obiektami mogą być zarówno pojedyncze jednostki ludzkie, jak i całe wspólnoty, takie jak rodziny, grupy, narody, społeczeństwa, a nawet całe cywilizacje²⁵. Zarządzanie refleksyjne polega na zdobyciu umiejętności postrzegania sytuacji w taki sposób jak strona przeciwna. Każda ze stron konfliktu dąży do przeniknięcia do umysłu przeciwnika oraz zniekształcenia jego wyobrażeń na temat danej sytuacji w sposób korzystny dla siebie, co przełoży się na decyzje i działania podejmowane przez stronę przeciwną. Sterowanie przeciwnikiem odbywa się głównie za pomocą podsuwania mu pewnych przesłanek, które mają mu pomóc podjąć w logiczny sposób decyzje korzystne dla drugiej strony. Te przesłanki muszą być przekazywane

²³ Zob. https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details_rvsn.htm?id=13494@morfDictionary [dostęp: 30 X 2019].

²⁴ Maskowanie na poziomie taktycznym organizuje się według znanych zasad maskowania, bez oczekiwania na wydanie dodatkowych rozkazów w tym zakresie. Zob. <https://red-tent.ru/mask/maskirovka> [dostęp: 20 XI 2019].

²⁵ K. Giles, J. Sherr, C. House, *Russian Reflexive Control*, Kingston 2008, s. 5.

w sposób niedostrzegalny dla przeciwnika, oparty na wiedzy dotyczącej jego sposobu działania, myślenia i procesu decyzyjnego. Zarządzanie refleksyjne opiera się na czterech głównych zasadach²⁶:

- 1) przekazywanie fałszywych informacji o sytuacji lub nieprawdziwego obrazu pewnego obiektu;
- 2) wykreowanie celu dla przeciwnika, np. za pomocą aktów terrorystycznych czy dywersji ideologicznej;
- 3) sformułowanie doktryny (systemu działania)²⁷ korzystnej dla strony, która stosuje zarządzanie refleksyjne, i przekazanie jej stronie przeciwnej;
- 4) zdezorientowanie przeciwnika przez wykreowanie wielu fikcyjnych celów, co uniemożliwi mu odkrycie rzeczywistego celu strony, która stosuje zarządzanie refleksyjne.

Tego rodzaju strategię są wykorzystywane nie tylko w wojskowości, lecz także w polityce wewnętrznej, zagranicznej oraz w reklamie i marketingu.

Ewolucja sztuki maskowania operacyjnego Federacji Rosyjskiej

Maskowanie działań ma w rosyjskim wojsku wielowiekową tradycję. Zastosowano je już w XIV w., w czasie bitew Księstwa Moskiewskiego ze Złotą Ordą. Najbardziej znanym przykładem z tego okresu jest bitwa na Kulikowym Polu, podczas której Dymitr Doński pokonał wojska Złotej Ordy dzięki podstępowi oraz wykorzystaniu warunków atmosferycznych i terenowych. Cztery wieki później skuteczne maskowanie przeprowadził Aleksandr Suworow w bitwie pod Fokszanami w 1789 r. Działania demonstracyjne w rejonie twierdzy Izmił pozwoliły mu skupić uwagę przeciwnika na obiekcie pozornym. Suworow wykorzystał maskirowkę również w czasie kampanii włoskiej, podczas której upozorował kierunek głównego działania oraz skutecznie zamaskował swoje zamiary i sposób działania. W czasach carskich, a następnie w bolszewickiej Rosji podstęp i zaskoczenie wykorzystywano głównie w polityce.

W rosyjskim wojsku do maskowania operacyjnego zaczęto przykładać szczególną wagę podczas I wojny światowej. Zapoczątkowano wtedy stosowanie technicznych środków maskujących, takich jak farby do kamuflażu, siatki maskujące czy zasłony dymne. Z maskowania korzystały zarówno oddziały walczące na froncie, jak i jednostki tyłowe. Rozpoczęto także publikację podręczników i instrukcji dotyczących maskowania. Jego pierwsze zasady zostały określone w sowieckiej doktrynie wojskowej wydanej w 1924 r. Miało być ono naturalne, oparte na metodach działania wojsk, różnorodne i ciągłe, wykorzystywać sposoby zatajania informacji o planach i działaniach

²⁶ M. Wojnowski, „Zarządzanie refleksyjne” jako paradygmat rosyjskich operacji informacyjno-psychologicznych w XXI w., „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 12, s. 20.

²⁷ Powinien to być skończony ciąg czynności, które są konieczne do wykonania określonego zadania lub prowadzą do ułatwienia podjęcia decyzji czy czynności.

wojsk, imitację, działania demonstracyjne oraz dezinformację. W latach 1936–1939 w przepisach polowych Armii Czerwonej zawarto informacje o konieczności stosowania wszelkiego rodzaju podstępów, gdyż tylko dzięki nim jest możliwe osiągnięcie efektu zaskoczenia²⁸.

Największym zainteresowaniem maskirowka cieszyła się w czasie II wojny światowej. Efekt zaskoczenia oraz możliwości, jakie daje sztuka podstępu wojennego, zostały docenione po niemieckim ataku na ZSRR w 1941 r. Już 26 czerwca 1941 r. wydano pierwszą instrukcję operacyjną na temat ukrycia obiektów wojskowych przed atakami sił powietrznych przeciwnika. Za pierwszą próbę wykorzystania maskirowki na szeroką skalę uznaje się radziecką kontrofensywę pod Moskwą w 1941 r., w czasie wielkiej wojny ojczyźnianej. Zastosowano w niej dyscyplinę w zakresie używania dźwięku i światła, ograniczono do minimum korzystanie z komunikacji radiowej, a przegrupowania wojsk ukrywano dzięki przemieszczaniu się w nocy. Od tej pory maskirowka w różnych formach i zakresach była stosowana w niemal wszystkich operacjach przeprowadzonych przez sowieckie wojska podczas II wojny światowej. Do najśłynniejszych jej przykładów możemy zaliczyć: bitwę z japońskimi wojskami nad Chałchin-Goł, operację rżewsko-wiaziemską, operację Uran, bitwę pod Kurskiem oraz operację Bagration. Wojna ojczyźniana nauczyła Sowietów, jak ogromne znaczenie ma maskowanie rozmiarów, dokładnego czasu oraz kierunków działania. Za środki, dzięki którym można osiągnąć skuteczny efekt zaskoczenia, uznano: utrzymywanie w tajemnicy przegrupowywania wojsk, działania demonstracyjne, działania symulacyjne, mające doprowadzić do zmian w szykach przeciwnika, maskowanie prawdziwych zamiarów i miejsc dyslokacji wojsk oraz dezinformację szerzoną za pomocą środków technicznych, wydawania fałszywych rozkazów oraz rozgłaszania pogłosek. Doświadczenia wojenne potwierdziły również konieczność ścisłego powiązania maskirowki taktycznej, operacyjnej i strategicznej, ponieważ skuteczność ich działania jest od siebie uzależniona²⁹.

Po zakończeniu II wojny światowej zainteresowanie maskirowką w Rosji w dalszym ciągu rosło w związku z gwałtownym rozwojem uzbrojenia oraz środków rozpoznania. W latach 50. oraz 60. XX w. maskowanie strategiczne i maskowanie operacyjne były ściśle powiązane z bronią nuklearną. Przykładem może być operacja Anadyr, która doprowadziła do wybuchu kubańskiego kryzysu raketowego w 1963 r. Jej celem było skryte rozmieszczenie na Kubie sowieckich wyrzutni raket balistycznych średniego i dalekiego zasięgu. Do działań z zakresu maskirowki zaliczono nowe metody osiągnięcia efektu zaskoczenia, m.in. wykorzystanie ćwiczeń lub manewrów wojskowych do przemieszczenia wojsk. Taką formą maskowania przerzutu sił zastosowano zarówno podczas inwazji wojsk sowieckich na Czechosłowację w 1968 r., jak i w czasie inwazji na Afganistan w 1979 r. Maskowanie w okresie powojennym było ściśle wspierane i koordynowane przez KGB. Od lat 70. XX w. maskirowkę zaczęto coraz wyraźniej łączyć

²⁸ D. Glantz, *Soviet Military Deception in the Second World War*, New York 2005, s. 5–20.

²⁹ J. Latimer, *Podstęp na wojnie*, Warszawa 2017, s. 244–262.

ze sferą polityczną, gospodarczą i dyplomatyczną, a nie, jak wcześniej, wyłącznie z militarną. Wraz z zakończeniem zimnej wojny nie zaprzestano korzystania z maskirowki. Obecnie również można znaleźć wiele przykładów jej stosowania na poziomie strategicznym, nie tylko w sferze militarnej, lecz także politycznej, gospodarczej czy społecznej. Jest ona jednym z coraz skuteczniejszych i coraz częściej wykorzystywanych narzędzi w polityce zagranicznej oraz w celu kształtowania opinii międzynarodowej. Współczesna maskirowka przekształca się ze strategii działania stricte wojskowego w strategię geopolityczną, ale jej główne cele, tj. ukrycie swoich zamiarów, odwrócenie uwagi przeciwnika i dezinformacja, aby opóźnić jego reakcję, pozostają niezmiennie.

Współczesne przykłady stosowania maskirowki

Federacja Rosyjska korzystała z maskirowki podczas wojny w Gruzji. Konflikt rozpoczął się w nocy z 7 na 8 sierpnia 2008 r. pomiędzy Gruzją a Osetią Południową wspieraną przez FR. Do działań zbrojnych 10 sierpnia 2008 r. dołączyła Abchazja. Główne przyczyny tej wojny to trwające od wielu lat konflikty etniczne pomiędzy Gruzinami a Osetyjczykami oraz dążenia Osetii Południowej i Abchazji do oderwania się od terytorium Gruzji i uzyskania pełnej niepodległości. Wzrost napięć pomiędzy Gruzją a Rosją nastąpił po ogłoszeniu przez rząd FR 6 marca 2008 r. informacji o zakończeniu uczestnictwa w sankcjach gospodarczych nałożonych w 1996 r. na Abchazję przez Wspólnotę Niepodległych Państw. W tym czasie nawiązała ona bezpośrednie stosunki z separatystycznymi władzami Osetii Południowej i Abchazji. W dniu 1 marca 2008 r. Wasilij Lunev, jeden z rosyjskich ministrów, były zastępca dowódcy Syberyjskiego Okręgu Wojskowego, został ministrem obrony Osetii Południowej. Kilka dni później parlamenty Abchazji oraz Osetii Południowej wezwały Rosję oraz pozostałych członków Wspólnoty Niepodległych Państw oraz ONZ do uznania ich niepodległości³⁰.

Działania FR były bezpośrednio związane z dążeniem Gruzji do wstąpienia do NATO oraz z deklaracją niepodległości złożoną przez Kosowo. Rosja postanowiła wykorzystać precedens proklamowania niepodległości przez Kosowo i uznania tego kraju przez kilkadziesiąt państw. Ta sytuacja pokazała bowiem, że jedna z głównych zasad powojennego ładu europejskiego dotycząca niezmienności granic nie jest już powszechnie obowiązująca. Dzięki temu Rosja miała mocny argument przemawiający za wsparciem przez nią dążeń niepodległościowych ludności osetyjskiej i abchaskiej. Należy również zauważyć, że poparcie autonomicznych planów Kosowa przez państwa europejskie, nieuwzględnienie stanowiska FR w tej sprawie, a także bezpośrednie uderzenie w interesy Serbii, która jest bliskim sojusznikiem Rosji w regionie bałkańskim,

³⁰ *Как готовилась война*, „Новая газета”, 27 VI 2009 r., <https://novayagazeta.ru/articles/2009/06/28/42316-kak-gotovilas-voyna> [dostęp: 10 II 2020].

pokazały osłabienie pozycji Rosji na arenie międzynarodowej oraz w regionie byłej Jugosławii³¹.

Bardzo ważnym elementem maskowania działań FR poprzedzającym rozpoczęcie konfliktu gruzińskiego było zastosowanie zarządzania refleksyjnego. Obiektami operacji informacyjno-psychologicznej była strona gruzińska, na czele z prezydentem Micheilem Saakaszwilim, a także światowa opinia publiczna. Jednym z dowodów, który to potwierdza, jest sporządzenie przez Wiktora Ruczkinę profilu psychologicznego ówczesnego prezydenta Gruzji. Zostały w nim opisane dzieciństwo i młodość Saakaszwilego, przeanalizowano jego modele zachowania, wewnętrzne komponenty emocjonalne, sposób wyrażania emocji, czynniki motywacyjne oraz intelekt. Na tej podstawie wydano zalecenia dotyczące działań związanych z osobą Saakaszwilego. Można więc uznać, że operacja wymierzona w prezydenta Gruzji przybierała formy nacisku siłowego, wywierania wpływu na algorytm podejmowania decyzji, a także kreowania i przekazywania fałszywych informacji o sytuacji³².

Przed rozpoczęciem działań wojennych batalion żołnierzy wojsk inżynierskich, w skład którego wchodziło 400 żołnierzy, wkroczył do Abchazji bez pozwolenia gruzińskiego rządu w celu naprawy nieczynnej linii kolejowej między stolicą Abchazji Suchumi a miastem Ochamchire, leżącym w bezpośrednim sąsiedztwie abchasko-gruzińskiej linii rozgraniczającej. Do wiadomości publicznej podano informację, że chodzi o poprawienie infrastruktury kolejowej przed zimowymi igrzyskami w Soczi. Jednak prawdziwym celem naprawy połączeń kolejowych było ułatwienie przetrzutu sił i środków rosyjskich wojsk przeznaczonych do wzięcia udziału w wojnie w Gruzji³³. W tym czasie (od 30 maja do 30 czerwca 2008 r.) zbudowano także trzy nowe hangary dla samolotów i amunicji w bazie lotniczej Bombora w pobliżu Suchumi. Obawy rządu w Tbilisi wzbudzały także nieautoryzowane transporty broni i materiałów wybuchowych, organizowane przez wojska rosyjskie w rejonie miasta Zugdidi położonego w zachodniej Gruzji oraz zwiększenie do 3 tys. liczby rosyjskich żołnierzy przebywających na terytorium Abchazji³⁴.

Kolejnym przejawem stosowania działań dezinformacyjnych były ćwiczenia „Kaukaz 2008”, odbywające się na Kaukazie Północnym, tuż przy granicy z Gruzją. Określono je jako ćwiczenia poświęcone wspólnej odpowiedzi sił wojskowych na zagrożenie z południa. W ramach manewrów do Osetii Północnej przetrzucono ok. 8 tys. żołnierzy

³¹ K. Kubiak, *Wojna w Gruzji w 2008 roku. Geneza i przebieg działań zbrojnych*, „Międzynarodowe Prawo Humanitarne” 2011, t. 2: *Konflikt rosyjsko-gruziński w 2008 r.*, s. 16.

³² Zob. В. Ручкин, *Вирус вождизма*, „Красная звезда”, 13 VIII 2008 r., http://old.redstar.ru/2008/08/13_08/4_06.html [dostęp: 10 II 2020].

³³ Zob. Медведев разъяснил Саакашвили задачи железнодорожных войск России в Абхазии, NEWSru.com, 3 VI 2008 r., <http://palm.newsru.com/russia/03jun2008/medsaak.html> [dostęp: 10 II 2020].

³⁴ C.W. Blandy, *Provocation, Deception, Entrapment: The Russo-Georgian Five Day War*, Swindon 2009, s. 4.

i 700 pojazdów³⁵. Podana liczba żołnierzy została najprawdopodobniej zaniżona, zważywszy na to, że w ćwiczeniach nie brali udziału międzynarodowi obserwatorzy. Ich uczestnicy otrzymali ulotki zatytułowane *Żołnierzu! Znaj swojego wroga!*, które zawierały opis cech charakterystycznych gruzińskich sił zbrojnych. W czasie ćwiczeń specjalny oddział medyczny ustawił szpital polowy w mieście Tarskoje, który mógł przyjąć dziennie do 300 rannych. Po ich zakończeniu szpital nie został zlikwidowany. Pretekstem do jego utrzymania miał być wniosek otrzymany od lokalnych władz, które zwróciły się z prośbą o pozostawienie szpitala w celu zapewniania lokalnym mieszkańcom pomocy konsultacyjnej i diagnostycznej. Prawdziwym celem ćwiczeń „Kaukaz 2008” było pokazanie, że po zmianach na stanowiskach dowodzenia wojska FR nie są w pełni zgrane, a sam system dowodzenia nie jest całkowicie sprawny. Oznaczało to nieprzygotowanie wojsk rosyjskich do prowadzenia działań zbrojnych i konieczność odtworzenia ich zdolności bojowych. Manewry „Kaukaz 2008” umożliwiły również ukrycie części sił w rejonie Abchazji oraz pozostawienie zamaskowanego sprzętu w okolicach tunelu Roki.

Posunięciami, które również miały odwrócić uwagę od rosyjskich działań w Gruzji, były wyjazd premiera FR na otwarcie XXIX Letnich Igrzysk Olimpijskich w Pekinie oraz urlop prezydenta. Urlop miał sugerować, że w tym czasie prezydent nie wyda decyzji o przeprowadzeniu operacji angażującej SZ FR.

Pierwsze informacje o wybuchu konfliktu pojawiły się w serwisach informacyjnych niemal od razu, a zamieszczone w nich zdjęcia ukazywały gruziński nocny ostrzał artyleryjski Cchinwali. Miało to ułatwić osetyjskim separatystom i rosyjskiej propagandzie wykreowanie wizerunku Gruzji jako agresora ostrzeliwującego uśpione miasto, a także pokazać, że przeprowadza ona operacje ludobójcze. Działania wojsk gruzińskich wywołały szybką i zdecydowaną reakcję strony rosyjskiej. Przed świtem 8 sierpnia 2008 r. wydano decyzję o użyciu sił zbrojnych w celu rozwiązania konfliktu, pomimo trwania wakacji parlamentarnych i braku możliwości szybkiego zwołania Dumy Państwowej, która musi wyrazić zgodę na wykorzystanie SZ FR. Aby rozwiązać ten formalno-prawny problem, wykorzystano to, że siły Federacji Rosyjskiej miały mandat do przebywania na terytorium Osetii w ramach sił pokojowych. Akcje zbrojne uznano za przedłużenie tego mandatu.

Federacja Rosyjska próbowała usprawiedliwić swoje działania i przekonać opinię międzynarodową, że wszystkie podejmowane przez nią decyzje były odpowiedzią na gruzińską agresję. Dużą wagę przykładano do pokazywania, że są one uchwalane ad hoc, aby uwiarygodnić brak istnienia wcześniejszych planów wojny z Gruzją. Chodziło o wykreowanie przeświadczenia, że FR była zaskoczona zaistniałą sytuacją, co miało zdjąć z niej odpowiedzialność za rozpoczęcie konfliktu³⁶. Na terytorium działań wojennych zabrano dziennikarzy, którzy mieli relacjonować gruzińskie okrucieństwa

³⁵ Zob. J. Zawadzki, *Współczesny rozbiór państwa. Casus Gruzji*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2011, nr 1, s. 164.

³⁶ B. Ellison, *Russian Grand Strategy in the South Ossetia War*, „Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization” 2011, nr 19, s. 348.

oraz działania Rosji podejmowane w celu ochrony jej obywateli. Wojska rosyjskie ukazywano jako wyzwolicieli miejscowej ludności³⁷. Dmitrij Miedwiediew oskarżył Gruzję o ludobójstwo mieszkańców Osetii Południowej. Zbrodnie, których mieli dopuścić się Gruzini, miały polegać na podpalaniu ludzi, cięciu ich na kawałki, najeżdżaniu na nich gąsienicami czołgów³⁸. Strona rosyjska celowo zawyżała liczbę cywilów, którzy zginęli 8 sierpnia 2008 r. w czasie ostrzału Osetii Południowej przez wojska gruzińskie. Organizacja Humans Rights Watch, badająca sprawę śmierci cywilów, podała, że informacje o 1400 ofiarach pierwszego dnia walk w Cchinwali są mocno przesadzone, gdyż według danych przedstawionych przez miejscowy szpital w tym dniu trafiło do niego 273 rannych, a do kostnicy przywieziono 44 ciała. Doniesienia o grzebaniu ofiar w przydomowych ogródkach nie zostały przyjęte przez społeczność międzynarodową, ponieważ nie uzyskano żadnych danych personalnych tych zmarłych³⁹.

Opisane działania miały wywrzeć silny wpływ psychologiczny na społeczność międzynarodową i usprawiedliwić kontynuację operacji, określanej przez stronę rosyjską jako pokojowa. Dezinformacja miała wpłynąć również na społeczność osetyńską i wzmocnić ruchy separatystyczne oraz rozpalić nienawiść do ludności gruzińskiej. Próba zamaskowania działań FR w Gruzji stanowiła pewną analogię do działań NATO w Kosowie – nagminne łamanie praw człowieka przez państwo miało doprowadzić do interwencji innego państwa czy sojuszu międzynarodowego w celu ochrony ludności przed represjami. Skutkiem takiej interwencji miało być uznanie prawa mniejszości narodowej do własnej państwowości⁴⁰.

Działania dezinformacyjne nie zakończyły się wraz z wojną. Krótco po jej ustaniu strona rosyjska zaczęła rozpowszechniać materiały publicystyczne oraz filmowe, które miały dowodzić, że gruzińska agresja była wspierana przez Stany Zjednoczone oraz Ukrainę. W ten sposób chciano zdyskredytować ukraińskiego prezydenta przed zbliżającymi się wyborami prezydenckimi na Ukrainie, przedstawić go jako wroga i zdrajcę rosyjskiego narodu⁴¹.

Maskirowka została wykorzystana również podczas aneksji Krymu (od 20 lutego do 26 marca 2014 r.), do której doszło po tragicznych wydarzeniach na ukraińskim Majdanie Niepodległości i po ucieczce Wiktora Janukowycza do Rosji. Początkiem działań autonomicznych na Krymie było przemówienie Władimira Konstantinowa, przewodniczącego Rady Najwyższej Autonomicznej Republiki Krymu, wygłoszone 20 lutego 2014 r.

³⁷ C. Donovan, *Russian Operational Art...*, s. 21.

³⁸ Zob. V. Radyuhin, *Medvedev, Putin accuse Georgia of genocide*, 11 VIII 2018 r., <https://www.thehindu.com/todays-paper/tp-international/Medvedev-Putin-accuse-Georgia-of-genocide/article15279050.ece> [dostęp: 25 I 2020].

³⁹ Por. T. Parfitt, *Russia exaggerating South Ossetian death toll, says human rights group*, „The Guardian”, 13 VIII 2008 r., <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/13/georgia> [dostęp: 25 I 2020].

⁴⁰ V. Cheterian, *The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars*, „Central Asian Survey” 2019, nr 2, s. 160–161.

⁴¹ Zob. P. Andrusieczko, *Ukraiński konflikt gruzińsko-rosyjski*, 11 VIII 2010 r., <http://www.new.org.pl/228-ukraiński-konflikt-gruzińsko-rosyjski> [dostęp: 25 I 2020].

Stwierdził on, że w przypadku zwycięstwa Majdanu i odsunięcia Janukowycza od władzy Krym może oddzielić się od Ukrainy i przyłączyć do Rosji. Do pierwszych demonstracji doszło 23 lutego 2014 r. w Kerczu i Sewastopolu, podczas powitania żołnierzy Berkutu powracających na Półwysep Krymski. W miastach ściągnięto ukraińskie flagi, a w ich miejsce wywieszono rosyjskie. Na prorosyjskim spotkaniu, które odbyło się w Sewastopolu, ustalono, że miasto nie będzie już przekazywało podatków do Kijowa. Na mera Sewastopola wybrano prorosyjskiego działacza Aleksieja Czałego. Przedstawiciele partii politycznej Rosyjski Blok ogłosili z kolei, że rozpoczynają formowanie oddziałów samoobrony⁴². Do kolejnej demonstracji doszło dwa dni później. Jej uczestnicy domagali się zwołania w trybie nadzwyczajnym sesji Rady Republiki Autonomicznej Krymu, na której miałyby zostać rozpisane referendum w sprawie niepodległości Krymu i Sewastopola. W tym dniu Konstantinow wydał oświadczenie, w którym poinformował o nieuznawaniu regulacji prawnych stanowionych przez Radę Najwyższą Ukrainy. Rosyjskie władze postawiły w stan podwyższonej gotowości Flotę Czarnomorską stacjonującą w Sewastopolu⁴³.

Po powołaniu nowego rządu Ukrainy 27 lutego 2014 r. ok. godziny 4:20 siły opozycyjne zajęły budynki rządu oraz parlamentu Autonomicznej Republiki Krymu położone w Symferopolu. W tym samym czasie na ulicach Krymu zaczęły się pojawiać tzw. zielone ludziki, tj. zamaskowani bojownicy nieposiadający oznaczeń identyfikacyjnych, w rosyjskich mundurach i z rosyjskim wyposażeniem i uzbrojeniem⁴⁴. Prezydent Rosji zaprzeczył, że są to rosyjscy żołnierze. Stwierdził, że takie mundury można kupić w dowolnym sklepie z militariami, a ci mężczyźni są przedstawicielami lokalnych jednostek samoobrony⁴⁵. W krótkim czasie zostały opanowane wszystkie strategiczne budynki, a bazy ukraińskich sił zbrojnych zablokowane. Umożliwiła to bierna reakcja sił ukraińskich oraz przejście części oddziałów na stronę rosyjską⁴⁶. Tego samego dnia jednostki Berkutu opanowały Przesmyk Perekopski, co pozwoliło na przejście całkowitej kontroli nad ruchem pomiędzy Krymem a terytorium Ukrainy. Deputowani parlamentu Krymu zdecydowali o zorganizowaniu referendum 25 maja 2014 r. Za jego przeprowadzeniem opowiedziało się 61 z 64 deputowanych. W tym dniu parlament podjął również decyzję (przyczyniło się do tego głosowanie o wotum nieufności), że ówczesnego premiera Republiki Krymskiej Anatolija Mohylewa zastąpi

⁴² Zob. H. Amos, *Ukraine crisis fuels secession calls in pro-Russian south*, „The Guardian”, 23 II 2014 r., <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/23/ukraine-crisis-secession-russian-crimea> [dostęp: 12 III 2020].

⁴³ M. Gołda-Sobczak, *Krym jako przedmiot sporu ukraińsko-rosyjskiego*, Poznań 2016, s. 198.

⁴⁴ Zob. J. Sabak, *Pół dekady okupacji Krymu i wojny w Donbasie*, Defence 24, 11 III 2019 r., <https://www.defence24.pl/pol-dekady-okupacji-krymu-i-wojny-w-donbasie-opinia> [dostęp: 14 III 2020].

⁴⁵ Zob. L. Ash, *How Russia outfoxes its enemies*, BBC, 29 I 2015 r., <https://www.bbc.com/news/magazine-31020283> [dostęp: 14 III 2020].

⁴⁶ M. Lakomy, *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy*, w: M. Stolarczyk, M. Lakomy, K. Czornik, *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze i społeczne*, Katowice 2015, s. 18.

Siergiej Aksionow, lider partii Rosyjska Jedność. Wyniki zarówno jednego, jak i drugiego głosowania są kwestionowane, ponieważ w dniu głosowania gmach parlamentu został przejęty przez nieoznakowane oddziały. Uniemożliwiły one dziennikarzom wejście do budynku, a parlamentarzystom odebrano telefony. Pojawiły się również informacje o sfałszowaniu głosowania, polegającym na oddawaniu głosów za nieobecnych deputowanych⁴⁷. Siły opozycyjne zaczęły zajmować wojskowe lotniska sił zbrojnych Ukrainy zlokalizowane na Krymie⁴⁸. Dzień później szef Głównej Dyrekcji Policji Krymu Walerij Radczenko złożył rezygnację, a na jego miejsce nowe władze Krymu wyznaczyły burmistrza Teodozji. Było to działanie niezgodne z konstytucją Republiki Krymu, w której określono, że mianowanie szefów sił bezpieczeństwa musi odbyć się we współpracy z Radą Najwyższą Ukrainy⁴⁹.

Dnia 1 marca 2014 r. Aksionow zaapelował do prezydenta FR Władimira Putina o pomoc w rozwiązaniu konfliktu na Półwyspie Krymskim. Siły bezpieczeństwa nie były bowiem w stanie skutecznie kontrolować sytuacji oraz uspokoić zamieszek, podczas których dochodziło do użycia broni, co miało stwarzać realne niebezpieczeństwo dla zdrowia i życia obywateli. Administracja FR oświadczyła, że apel premiera Krymu nie zostanie zlekceważony. Putin niezwłocznie zwrócił się do Rady Federacji o zgodę na interwencję wojskową na Ukrainie w związku z zagrożeniem życia obywateli FR – mieszkańców Krymu i personelu sił zbrojnych FR, które zostały rozmieszczone na terytorium Autonomicznej Republiki Krymu. Jej celem miało być unormowanie sytuacji społeczno-politycznej w kraju. Pomimo protestów rosyjskich obywateli Rada Federacji wydała zgodę na tę operację⁵⁰.

Nowo wybrane władze ukraińskie zareagowały na rosyjskie działania dopiero na początku marca. Dnia 2 marca 2014 r. została ogłoszona mobilizacja, ale dziesięć dni później Oleg Turczynow, pełniący obowiązki prezydenta Ukrainy, ogłosił, że armia ukraińska nie weźmie udziału w akcji na Krymie, ponieważ musi się skoncentrować na obronie wschodniej granicy państwa. Tę decyzję można tłumaczyć słabością państwa po zmianie władzy, obawą o eskalację konfliktu, brakiem zaufania do armii oraz niepewnością co do reakcji społeczeństwa ukraińskiego. Strona ukraińska chciała również zademonstrować swoje pokojowe zamiary, dzięki czemu mogłaby uzyskać poparcie Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych.

Dnia 4 marca 2014 r. Sztab Generalny Sił Zbrojnych Ukrainy oświadczył, że na Krymie przebywają żołnierze FR nienależący do Floty Czarnomorskiej. Stwierdzono, że znajdują się tam żołnierze 1 Batalionu Zmotoryzowanego „Wostok” (wchodzącego

⁴⁷ Por. *RPT-INSIGHT-How the separatists delivered Crimea to Moscow*, Reuters, 13 III 2014 r., <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-aksyonov-idINL6N0M93AH20140313?edition-redirect=in> [dostęp: 12 III 2020].

⁴⁸ M. Gołda-Sobczak, *Krym jako przedmiot sporu...*, s. 198.

⁴⁹ Zob. *Премьер-министр Крыма попросил Путина о помощи*, Тасс, 1 III 2014 r., <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1013127> [dostęp: 12 III 2020].

⁵⁰ Zob. *Владимир Путин внёс обращение в Совет Федерации*, 1 III 2014 r., <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20353#sel=2:17:t6V,2:25:991> [dostęp: 12 III 2020].

w skład 18 Samodzielnej Zmotoryzowanej Brygady Strzeleckiej SZ FR), który stacjonuje w Kalinówce w Czeczenii, żołnierze 31 Samodzielnej Gwardyjskiej Brygady Powietrzno-desantowej dyslokowanej w Uljanowsku oraz żołnierze 22 Brygady Sił Specjalnego Przeznaczenia⁵¹. Minister obrony narodowej Ukrainy oświadczył, że na terytorium Krymu przebywa do 16 tys. rosyjskich żołnierzy, w tym ok. 5,5 tys. to żołnierze wojsk specjalnych⁵². Putin zaprzeczał jakoby nieoznakowani, uzbrojeni, rosyjskojęzyczni żołnierze, którzy zajęli najważniejsze miejsca na Krymie, należeli do rosyjskich sił specjalnych. Stwierdził, że są to prorosyjskie, lokalne siły samoobrony. Tę samą narrację podtrzymywał minister spraw zagranicznych Siergiej Ławrow. Podczas konferencji prasowej w Madrycie z udziałem hiszpańskiego ministra spraw zagranicznych powiedział on, że nieoznakowani żołnierze należą do jednostek samoobrony tworzonych przez mieszkańców Półwyspu Krymskiego, którym rząd rosyjski nie wydaje żadnych rozkazów⁵³.

Data referendum została dwukrotnie przełożona, początkowo na 30 marca 2014 r., a ostatecznie na 16 marca. Mieszkańcy mieli odpowiedzieć na dwa pytania⁵⁴:

1. Czy jesteś za zjednoczeniem Krymu z Rosją jako członkiem FR?
2. Czy jesteś za przywróceniem Konstytucji Republiki Krymu z 1992 r. i za statusem Krymu jako części Ukrainy⁵⁵?

Referendum odbyło się mimo sprzeciwu rządu ukraińskiego, który uznał je za niezgodne z konstytucją i unieważnił. Podano, że frekwencja wyniosła 83 proc. Według oficjalnych wyników 96,7 proc. głosujących opowiedziało się za zjednoczeniem Półwyspu Krymskiego z FR. Wyniki tego referendum zostały zakwestionowane, pojawiły się głosy, że prawdziwa frekwencja wyniosła zaledwie 30–40 proc., a jedynie połowa uczestników opowiedziała się za przyłączeniem Krymu do Rosji. Do monitorowania sposobu przeprowadzenia referendum nie dopuszczono żadnych obiektywnych obserwatorów ze społeczności międzynarodowej. Rosja zaprosiła jedynie grupę obserwatorów z europejskich

⁵¹ Zob. *В Крыму находятся российские военнослужащие не только из частей ЧФ РФ, утверждают в Генштабе ВСУ*, Интерфакс, 4 III 2014 r., <https://interfax.com.ua/news/general/194412.html> [dostęp: 12 III 2020].

⁵² Por. *Росія збільшила свій контингент в Криму до 16 тисяч військовослужбовців – Тенюх*, УНІАН, 4 III 2014 r., <https://www.unian.ua/politics/892512-rosiya-zbilshila-sviy-kontingent-v-krimu-do-16-tisyach-viyskovoslujbovtiv-tenyuh.html> [dostęp: 12 III 2020].

⁵³ Zob. *Russia says cannot order Crimean 'self-defense' units back to base*, Reuters, 5 III 2014 r., <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-lavrov-spain-idUSBREA240NF20140305> [dostęp: 12 III 2020].

⁵⁴ Por. В. Шляхов, *Референдум в Крыму: ответ «нет» не предусмотрен*, „Голос Америки”, 12 III 2014 r., <https://www.golosameriki.com/a/world-ukraine-crisis-referendum/1869197.html> [dostęp: 12 III 2020].

⁵⁵ Drugie pytanie, mimo że na pierwszy rzut oka wskazuje na możliwość wyrażenia woli pozostawienia Półwyspu Krymskiego jako części Ukrainy, oznaczało tak naprawdę opowiedzenie się za uzyskaniem przez Krym wszystkich administracyjno-terytorialnych praw niezależnego podmiotu. Byłby on co prawda częścią Ukrainy, ale miałby prawo do stanowienia o swoim losie i nawiązywania stosunków z dowolnymi państwami, co według analityków oznaczało jedynie wydłużenie procesu przejścia Półwyspu pod kontrolę rosyjską.

skrajnie prawicowych partii politycznych⁵⁶. Dzień po przeprowadzeniu referendum Rada Najwyższa Krymu ogłosiła formalne uniezależnienie się Autonomicznej Republiki Krymu wraz z miastem Sewastopol od Ukrainy. Zwrócono się także do FR z prośbą o przyłączenie do niej Krymu. Dnia 18 marca 2014 r. pomiędzy Autonomiczną Republiką Krymu a Federacją Rosyjską został podpisany traktat o jej przystąpieniu wraz z Sewastopolem (jako podmioty federalne) do Rosji. Został on ratyfikowany przez Zgromadzenie Federalne 21 marca 2014 r.⁵⁷

Putin na spotkaniu z Frontem Ludowym 10 kwietnia 2014 r. zaprzeczył jakoby Rosja przygotowywała się do przyłączenia Krymu do FR. Oświadczył, że wszelkie decyzje zostały podjęte dopiero po zbadaniu nastrojów społecznych i przeanalizowaniu wyników sondaży, z których wynikało, że 80 proc. mieszkańców Półwyspu Krymskiego chciałoby jego przyłączenia do Rosji⁵⁸. Inną wersję wydarzeń prezydent FR przedstawił niemal rok później, 9 marca 2015 r. Po raz pierwszy przyznał wtedy, że plan aneksji Krymu został sporządzony 22 lutego 2014 r., na całonocnym spotkaniu zwołanym po usunięciu Janukowycza z urzędu prezydenta Ukrainy⁵⁹. Władze rosyjskie przyznały się również do zaangażowania swoich wojsk w działania na Półwyspie Krymskim. Opowiedział o tym 17 kwietnia 2014 r. prezydent FR, który wziął udział w programie telewizyjnym *Linia bezpośrednia z Władimirem Putinem*. Przyznał on wtedy, że interwencja nie miała być operacją stricte wojskową, lecz sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa ludności rosyjskojęzycznej oraz komfortowego środowiska dla wyrażania dążeń separatystycznych przez mieszkańców Półwyspu⁶⁰.

Maskirowkę wykorzystano także podczas konwoju przygotowanego przez FR, mającego dostarczyć pomoc humanitarną na Ukrainę, dla ludności cywilnej zamieszkującej obwody, w których toczyły się regularne walki pomiędzy separatystami a siłami rządowymi. Prezydent Putin w czasie rozmowy telefonicznej przeprowadzonej 11 sierpnia 2014 r. z przewodniczącym Komisji Europejskiej José Manuelem Barrosem poinformował go o przygotowywaniu przez Rosję takiego konwoju. W nocy 12 sierpnia ciężarówki wyruszyły z Podmoskowie i mimo protestów władz ukraińskich 22 sierpnia przekroczyły granicę. Przejazd odbył się na odcinku, który był kontrolowany przez rebeliantów. Unieвозможиło to dokonanie inspekcji przez ukraińską straż graniczną oraz Międzynarodowy

⁵⁶ Zob. P.R. Gregory, *Putin's 'Human Rights Council' Accidentally Posts Real Crimean Election Results*, „Forbes”, 5 V 2014 r., <https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2014/05/05/putins-human-rights-council-accidentally-posts-real-crimean-election-results-only-15-voted-for-annexation/> [dostęp: 12 III 2020].

⁵⁷ Por. *Crimea, Sevastopol officially join Russia as Putin signs final decree*, RT, 21 III 2014 r., <https://www.rt.com/news/russia-parliament-crimea-ratification-293/> [dostęp: 12 III 2020].

⁵⁸ Zob. *Путин: Россия не планировала присоединять Крым*, Тасс, 10 IV 2014 r., <https://tass.ru/politika/1111359> [dostęp: 14 III 2020].

⁵⁹ Por. *Putin reveals secrets of Russia's Crimea takeover plot*, BBC, 9 III 2015 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226> [dostęp: 14 III 2020].

⁶⁰ Zob. *Direct Line with Vladimir Putin*, 17 IV 2014 r., <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796> [dostęp: 12 III 2020].

Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK). Przejazd konwoju bez zgody rządu w Kijowie czy kontroli MKCK był wyrazem lekceważącego stosunku Rosji do Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych. Pojawiły się wątpliwości co do prawdziwego celu przejazdu ciężarówek. Zamiast wsparcia ludności bardziej prawdopodobna stała się wersja o uzupełnianiu zapasów uzbrojenia i amunicji separatystów lub o zaplanowaniu przejazdu konwoju w taki sposób, aby dać FR pretekst do jawnej inwazji na terytorium Ukrainy. Jasne było bowiem, że w pobliżu granicy rosyjsko-ukraińskiej znajdują się siły wojskowe w liczbie ok. 20 tys. żołnierzy, zdolne do wejścia na terytorium tego państwa w krótkim czasie⁶¹. Do spekulacji społeczności międzynarodowej odniosło się Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, które oświadczyło, że ze względu na opóźnienia i wymówki ze strony rządu ukraińskiego Rosji po dziesięciu dniach „zabrakło cierpliwości”. Oskarżono rząd ukraiński o celowe spowalnianie tempa dostarczania pomocy do obwodu ługańskiego⁶². Można przyjąć, że przejazd białego konwoju mógł być sposobem zamaskowania wprowadzenia żołnierzy FR na terytorium Ukrainy oraz przygotowań do działań militarnych. Według premiera Ukrainy nielegalny wjazd ciężarówek mógł być również próbą odwrócenia uwagi społeczności międzynarodowej od katastrofy lotu MH17 linii lotniczych Malaysia Airlines, do której doszło miesiąc wcześniej na terytorium Ukrainy⁶³.

W tym samym czasie na Ukrainie coraz bardziej widoczna stała się działalność wojsk rosyjskich, zwłaszcza grup dywersyjnych. Pojawiły się także cztery taktyczne grupy batalionowe, których aktywność zaobserwowano na południowy wschód od Ługańska, w kierunku południowym od Iłowajska, w rejonie Doniecka oraz pod Nowoazowskiem⁶⁴. W pobliżu miejscowości Dzerkalne znajdującej się w obwodzie donieckim 25 lipca 2014 r. wojska ukraińskie schwytały dziesięciu rosyjskich spadochroniarzy. Strona rosyjska tłumaczyła to zdarzenie przypadkowym przekroczeniem granicy podczas patrolu rozpoznawczego odbywającego się wzdłuż linii granicznej na nieoznaczonym odcinku⁶⁵. Późnym wieczorem 14 sierpnia 2014 r. przejście graniczne w miejscowości Izwarzyne przekroczyły 23 transportery wojskowe, tworzące zgrupowanie wojsk rosyjskich⁶⁶. Separatysty w czasie walk coraz częściej używali

⁶¹ Zob. K. Demirjian, M. Birnbaum, *Russia escalates tensions with aid convoy, reported firing of artillery inside Ukraine*, „The Washington Post”, 22 VIII 2014 r., https://www.washingtonpost.com/world/russian-humanitarian-convoy-enters-ukraine-despite-warnings/2014/8/22/7b14fa8e-29e1-11e4-8593-da634b334390_story.html [dostęp: 8 III 2020].

⁶² <http://www.kremlin.ru/events/president/news/page/307> [dostęp: 8 III 2020].

⁶³ *Ukraine crisis: Russia aid convoy 'invades Ukraine'*, BBC, 22 VIII 2014 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-28892525> [dostęp: 8 III 2020].

⁶⁴ I. Hurak, *Rosyjska obecność militarna oraz dyplomacja rosyjska w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy*, „Wschód Europy” 2015, nr 2, s. 174.

⁶⁵ *Por. Captured Russian troops 'in Ukraine by accident'*, BBC, 26 VIII 2014 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-28934213> [dostęp: 8 III 2020].

⁶⁶ Zob. *Rasmussen potwierdza wtargnięcie Rosjan. Hollande apeluje do Moskwy*, TVN24, 15 VIII 2014 r., <https://tvn24.pl/swiat/rasmussen-potwierdza-wtargniecie-rosjan-hollande-apeluje-do-moskwy-ra459520-348636> [dostęp: 8 III 2020].

sprzętu wojskowego przekazanego przez FR, np. systemów raketowych Uragan, pojazdów opancerzonych Tigr, wyrzutni Buk oraz czołgów. Sprzęt, uzbrojenie, amunicja, a nawet paliwo miały być dostarczane w ramach przejazdu konwojów wojskowych przez miasto Krasnodon, położone ok. 15 km od granicy rosyjsko-ukraińskiej⁶⁷. Ponadto w czasie, gdy społeczność międzynarodowa była zajęta sprawą przejazdu konwoju humanitarnego, rosyjska artyleria wspierała działania prorosyjskich separatystów, wystrzeliwując ze swojego terytorium rakiety Grad i Urgan⁶⁸, a 76 Dywizja Desantowo-Szturmowa dyslokowana w Pskowie brała udział w walkach o Ługańsk.

Dane wywiadowcze posiadane przez NATO świadczyły o niepokojącym wzroście sił lądowych i powietrznych wchodzących w skład SZ FR skoncentrowanych w pobliżu granicy z Ukrainą. Wykryto również duże ilości transferów broni, wyrzutni artyleryjskich, czołgów oraz transporterów opancerzonych. Miały być one dostarczane przez Rosję grupom separatystycznym walczącym na wschodzie Ukrainy⁶⁹.

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE, ang. Organization for Security and Co-operation in Europe) pełniąca misję obserwacyjną OBWE na punktach kontrolnych przejść granicznych w Gukowie i Doniecku poinformowała, że 22 sierpnia 2014 r. 227 rosyjskich ciężarówek mających nieść pomoc humanitarną przekroczyło granicę rosyjsko-ukraińską bez eskorty MKCK. Tylko 34 zostały poddane kontroli dzień wcześniej przez członków misji obserwacyjnej. Reszta konwoju, w tym pojazdy pomocnicze (m.in. karetki pogotowia ratunkowego), nie została skontrolowana⁷⁰. Do wybranych pojazdów pozwolono zajrzeć dziennikarzom. Potwierdzili oni, że w pokazanych im ciężarówkach znajdowały się zapasy świadczące o przewożeniu pomocy humanitarnej, takie jak żywność dla niemowląt, płatki zbożowe, kasze czy śpiwory. Niepokój społeczności międzynarodowej wzbudziło to, że niektóre z przemalowanych na biało Kamazów były prawie puste⁷¹. Ciężarówki zaczęły wracać na terytorium Rosji dzień później, w sobotę 23 sierpnia 2014 r. W tym samym czasie, gdy białe ciężarówki odwracały uwagę społeczności międzynarodowej, granicę ukraińsko-rosyjską przekroczył inny konwój. Sfotografowano 23 transportery opancerzone, wspierane przez ciężarówki przewożące paliwo oraz inne pojazdy logistyczne

⁶⁷ Reporter AP: *Rosja przerzuca na Ukrainę broń w rejonie Krasnodonu*, TVN24, 26 VIII 2014 r., <https://tvn24.pl/swiat/reporter-ap-rosja-przerzuca-na-ukraine-bron-w-rejonie-krasnodonu-ra462025-3409862> [dostęp: 8 III 2020].

⁶⁸ *Bellingcat Report – Origin of Artillery Attacks on Ukrainian Military Positions in Eastern Ukraine Between 14 July 2014 and 8 August 2014*, Bellingcat, 17 II 2015 r., <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2015/02/17/origin-of-artillery-attacks/> [dostęp: 8 III 2020].

⁶⁹ *NATO Secretary General condemns entry of Russian convoy into Ukraine*, NATO, 22 VIII 2014 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112112.htm [dostęp: 8 III 2020].

⁷⁰ *Spot report by the OSCE Observer Mission at the Russian Checkpoints Gukovo and Donetsk, 22 August 2014: Russian humanitarian aid trucks departed from the Donetsk Border Crossing Point without ICRC's escort*, OSCE, 22 VIII 2014 r., <https://www.osce.org/om/122927> [dostęp: 8 III 2020].

⁷¹ Zob. *Maskirovka' Is Russian Secret War*, War Is Boring, 26 VIII 2014 r., <https://medium.com/war-is-boring/maskirovka-is-russian-secret-war-7d6a304d5fb6> [dostęp: 8 III 2020].

oznaczone rosyjskimi tablicami wojskowymi, które późnym wieczorem przemieszczały się w kierunku Doniecka. Konwój wjechał na terytorium Ukrainy po rzadko uczęszczanej drodze gruntowej, w rejonie przejętym przez separatystów⁷².

Po sukcesie przejazdu pierwszego białego konwoju od sierpnia 2014 r. do października 2018 r. na południowo-wschodnie terytoria Ukrainy zostały wysłane łącznie 84 konwoje humanitarne. Według danych opublikowanych przez Ministerstwo Obrony Cywilnej, Sytuacji Kryzysowych i Eliminacji Skutków Klęsk Żywiolowych FR na Ukrainę dostarczono ponad 78 tys. ton produktów, takich jak żywność i leki⁷³. Należy jednak zauważyć, że ukraińskim i międzynarodowym organizacjom humanitarnym, które chciały udzielić pomocy ludności w obwodzie ługańskim i donieckim, ograniczono niemal całkowicie dostęp. Jediną organizacją humanitarną mającą możliwość prowadzenia działalności na terenie obydwu republik pozostał MKCK⁷⁴. Stworzyło to idealne warunki do działań propagandowych. Ukazywano władze ukraińskie jako ignorujące problemy ludności, a stronę rosyjską jako jedyną udzielającą realną pomoc i zapewniającą wsparcie.

Burza medialna wokół białego konwoju, skupienie uwagi dziennikarzy na ciężarówkach i spekulacje na temat ich zawartości skutecznie odwróciły uwagę od innych przejść granicznych kontrolowanych przez prorosyjskich separatystów, którymi żołnierze i specjaliści wraz z sprzętem wojskowym mogli bez problemu przedostawać się na terytorium Ukrainy. W ten sposób na chwilę odwrócono również uwagę od zestrzelenia samolotu malezyjskich linii lotniczych nad terytorium zajęтым przez separatystów.

Podsumowanie

Współczesne środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego dynamicznie się zmienia, czego potwierdzeniem jest m.in. wojna w Gruzji oraz sytuacja na Ukrainie. Przeobrażeniom ulega również charakter wojen i konfliktów zbrojnych. Zmniejsza się prawdopodobieństwo zaistnienia oficjalnie wypowiedzianych wojen pomiędzy państwami, coraz częściej natomiast mamy do czynienia z konfliktami wewnątrz państw podsycanymi przez grupy rebelianckie i separatystyczne. Te grupy niejednokrotnie są inspirowane przez rządy innych państw, dążące do realizacji własnych interesów i celów strategicznych przez zachwianie równowagi politycznej, gospodarczej w atakowanym państwie oraz zdyskredytowanie go na arenie międzynarodowej. Pojawiają się nowe zagrożenia

⁷² Por. S. Walker, *Aid convoy stops short of border as Russian military vehicles enter Ukraine*, „The Guardian”, 15 VIII 2014 r., <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/14/russian-military-vehicles-enter-ukraine-aid-convoy-stops-short-border> [dostęp: 8 III 2020].

⁷³ Zob. *Международное сотрудничество*, МЧС России, <https://www.mchs.gov.ru/deyatelnost/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo> [dostęp: 8 III 2020].

⁷⁴ V. Barbelet, *Humanitarian access and local organisations in Ukraine*, London 2017, s. 1–18.

związane z cyberprzestrzenią, których przejawem może być nie tylko atak na infrastrukturę informatyczną obiektów strategicznych czy zasoby informacyjne administracji publicznej. Coraz większym i poważniejszym zagrożeniem jest wykorzystywanie Internetu do działań propagandowych i dezinformacyjnych. Przestrzeń wirtualna staje się idealnym miejscem do manipulacji mitami, świadomością społeczną oraz do podsycania i wykorzystywania obaw istniejących wśród ludności cywilnej. Działalność tzw. internetowych trolli pokazuje, jak łatwo można posłużyć się mediami społecznościowymi, forami tematycznymi czy sekcjami komentarzy stron informacyjnych, żeby manipulować.

Współcześnie maskirowka, zarówno w zakresie celów, jak i narzędzi, jest coraz szerzej wykorzystywana, zwłaszcza na poziomie strategicznym, w sferze politycznej, gospodarczej i dyplomatycznej. Aby zwiększyć jej skuteczność, konieczne jest ściśle skoordynowanie wszystkich organizacji i struktur zaangażowanych w wykonanie zadania, które muszą podlegać scentralizowanemu dowództwu i być stale kontrolowane. Efektywne maskowanie wymaga również pokazania swojego zaangażowania w przestrzeganie prawa międzynarodowego. W przypadku braku możliwości zamaskowania udziału sił zbrojnych w konflikcie należy uzasadniać ich działania przez odwoływanie się do konieczności obrony praw człowieka czy zapewnienia bezpieczeństwa własnym obywatelom. Ze względu na szeroki dostęp do informacji, jakim dziś dysponuje opinia publiczna, maskowanie oznacza także konieczność posługiwania się dezinformacją, w tym manipulowanie informacjami w telewizji publicznej, oraz podsycania niepokoju społecznych, zarówno bezpośrednio na miejscu działań, jak i w sieci internetowej, np. przy pomocy internetowych trolli.

Obecnie wykorzystanie maskirowki wydaje się szczególnie skuteczne na szczeblu taktycznym, np. w czasie przemieszczania wojsk, jednak na szczeblu strategicznym może stwarzać problemy, zwłaszcza w środowisku międzynarodowym. Jej nieskuteczność może spowodować utratę zaufania zarówno innych państw, jak i własnego społeczeństwa, izolację na arenie międzynarodowej czy nałożenie sankcji gospodarczych. Najważniejszymi elementami mającymi wpływ na skuteczność maskowania są jednolity scenariusz i linia narracji, z którymi muszą zostać zapoznane wszystkie osoby biorące aktywny udział w tego typu działaniach.

Prognozuje się, że maskirowka będzie coraz częściej wykorzystywana w wojnach, konfliktach zbrojnych oraz działaniach innych niż wojenne do osiągnięcia celów militarnych oraz politycznych i gospodarczych. Dużą rolę będzie ogrywała w maskowaniu działań podmiotu państwowego na arenie międzynarodowej. Rozwój technologii i coraz szerszy dostęp społeczeństwa do informacji sprawiają, że jednym z filarów maskowania stają się działania w cyberprzestrzeni, podejmowane przede wszystkim w celach dezinformacyjnych oraz propagandowych. To zjawisko można zaobserwować już dzisiaj. Aktywność w cyberprzestrzeni będzie ukierunkowana na kreowanie opinii publicznej, wzbudzanie niepokoju i wykorzystywanie społecznych obaw czy mitów. Bardzo dużego znaczenia nabierze zarządzanie refleksyjne, które, co potwierdziła wojna w Gruzji, pozwala na szybkie i skuteczne osiągnięcie celów. Współczesne konflikty

zbrojne pokazują, że efektywnym środkiem maskowania jest również zacieranie różnic pomiędzy konwencjonalnym a niekonwencjonalnym sposobem prowadzenia działań. W przyszłości coraz więcej celów będzie realizowanych za pomocą nowych typów wojen, takich jak wojna pełzająca czy wojna hybrydowa, których cechą charakterystyczną jest stosowanie maskirowki na ogromną skalę. W tego typu wojnach dużą rolę odgrywa przestrzeń wirtualna, która jest wykorzystywana do zdobywania informacji i manipulowania ludnością zamieszkującą terytoria, na których toczą się działania. W działaniach wojennych będzie się unikać bezpośrednich starć, dążyć do rozproszonego funkcjonowania sił oraz korzystać z systemów bezzałogowych i broni precyzyjnego rażenia. Agresor będzie unikał odpowiedzialności za swoje postępowanie, prowadząc działania w sposób skryty, podejmując wielokierunkowe strategie dyplomatyczne, stosując presję ekonomiczną oraz wykorzystując na dużą skalę służby specjalne. Natomiast maskowanie stricte militarne będzie prawdopodobnie ukierunkowane głównie na maskowanie termiczne, radiolokacyjne oraz radiotechniczne sprzętu i uzbrojenia wojskowego oraz będzie obejmować stosowanie makiet wyposażonych w imitatory uniemożliwiające odróżnienie ich od prawdziwego sprzętu wojskowego czy też odbijaczy kątowych w celu przeciwdziałania rozpoznaniu radiolokacyjnemu przeciwnika.

Bibliografia

- Barbelet V., *Humanitarian access and local organisations in Ukraine*, London 2017, HBG Working Paper.
- Blandy C.W., *Provocation, Deception, Entrapment: The Russo-Georgian Five Day War*, Swindon 2009, Defence Academy of the United Kingdom.
- Cheterian V., *The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars*, „Central Asian Survey” 2019, nr 2, s. 155–170.
- Donovan C., *Russian Operational Art In The Russo-Georgian War of 2008*, Carlisle 2009, U.S. Army War College.
- Ellison B., *Russian Grand Strategy in the South Ossetia War*, „Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization” 2011, nr 19, s. 343–366.
- Giles K., Sherr J., House C., *Russian Reflexive Control*, Kingston 2008, Royal Military College of Canada.
- Glantz D., *Soviet Military Deception in the Second World War*, New York 2005, Frank Cass.
- Gołda-Sobczak M., *Krym jako przedmiot sporu ukraińsko-rosyjskiego*, Poznań 2016, Silva Rerum.
- Hurak I., *Rosyjska obecność militarna oraz dyplomacja rosyjska w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy*, „Wschód Europy” 2015, nr 2, s. 161–182.

Kubiak K., *Wojna w Gruzji w 2008 roku. Geneza i przebieg działań zbrojnych*, „Międzynarodowe Prawo Humanitarne” 2011, t. 2: *Konflikt rosyjsko-gruziński w 2008 r.*, s. 11–38.

Lakomy M., *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy*, w: M. Stolarczyk, M. Lakomy, K. Czornik, *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze i społeczne*, Katowice 2015, Wydawnictwo Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej w Katowicach.

Latimer J., *Podstęp na wojnie*, Warszawa 2017, Wydawnictwo Amber.

Maskowanie operacyjne: DD-3.31(A), Bydgoszcz 2018, Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, Ministerstwo Obrony Narodowej.

Maskowanie wojsk i wojskowej infrastruktury obronnej: DD-3.20, Warszawa 2010, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Ministerstwo Obrony Narodowej.

Wojnowski M., „Zarządzanie refleksyjne” jako paradygmat rosyjskich operacji informacyjno-psychologicznych w XXI w., „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 12, s. 11–36.

Zawadzki J., *Współczesny rozbiór państwa. Casus Gruzji*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2011, nr 1, s. 157–172.

Literatura rosyjska

Королёв А.Ю., Королёва А.А., Яковлев А.Д., *Маскировка. Вооружения, техники и объектов*, Санкт-Петербург 2015, Университет ИТМО.

Мацуленко В.А., *Оперативная маскировка войск*, Москва 1975, Военное издательство Министерства обороны СССР.

Źródła internetowe

Amos H., *Ukraine crisis fuels secession calls in pro-Russian south*, „The Guardian”, 23 II 2014 r., <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/23/ukraine-crisis-secession-russian-cremea> [dostęp: 12 III 2020].

Ash L., *How Russia outfoxes its enemies*, BBC, 29 I 2015 r., <https://www.bbc.com/news/magazine-31020283> [dostęp: 14 III 2020].

Bellingcat Report – Origin of Artillery Attacks on Ukrainian Military Positions in Eastern Ukraine Between 14 July 2014 and 8 August 2014, Bellingcat, 17 II 2015 r. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2015/02/17/origin-of-artillery-attacks/> [dostęp: 8 III 2020].

Captured Russian troops 'in Ukraine by accident', BBC, 26 VIII 2014 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-28934213> [dostęp: 8 III 2020].

Crimea, Sevastopol officially join Russia as Putin signs final decree, RT, 21 III 2014 r., <https://www.rt.com/news/russia-parliament-crimea-ratification-293/> [dostęp: 12 III 2020].

Demirjian K., Birnbaum M., *Russia escalates tensions with aid convoy, reported firing of artillery inside Ukraine*, „The Washington Post”, 22 VIII 2014 r., https://www.washingtonpost.com/world/russian-humanitarian-convoy-enters-ukraine-despite-warnings/2014/8/22/7b14fa8e-29e1-11e4-8593-da634b334390_story.html [dostęp: 8 III 2020].

Direct Line with Vladimir Putin, 17 IV 2014 r., <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796> [dostęp: 12 III 2020].

Gregory P.R., *Putin's 'Human Rights Council' Accidentally Posts Real Crimean Election Results*, „Forbes”, 5 V 2014 r., <https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2014/05/05/putins-human-rights-council-accidentally-posts-real-crimean-election-results-only-15-voted-for-annexation/> [dostęp: 12 III 2020].

'Maskirovka' Is Russian Secret War, War Is Boring, 26 VIII 2014 r., <https://medium.com/war-is-boring/maskirovka-is-russian-secret-war-7d6a304d5fb6> [dostęp: 8 III 2020].

NATO Secretary General condemns entry of Russian convoy into Ukraine, NATO, 22 VIII 2014 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112112.htm [dostęp: 8 III 2020].

Parfitt T., *Russia exaggerating South Ossetian death toll, says human rights group*, „The Guardian”, 13 VIII 2018 r., <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/13/georgia> [dostęp: 25 I 2020].

Putin reveals secrets of Russia's Crimea takeover plot, BBC, 9 III 2015 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226> [dostęp: 14 III 2020].

Radyuhin V., *Medvedev, Putin accuse Georgia of genocide*, 11 VIII 2018 r., <https://www.thehindu.com/todays-paper/tp-international/Medvedev-Putin-accuse-Georgia-of-genocide/article15279050.ece> [dostęp: 25 I 2020].

Rasmussen potwierdza wtargnięcie Rosjan. Hollande apeluje do Moskwy, TVN24, 15 VII 2014 r., <https://tvn24.pl/swiat/rasmussen-potwierdza-wtargniecie-rosjan-hollande-apeluje-do-moskwy-ra459520-348636> [dostęp: 8 III 2020].

Reporter AP: Rosja przerzuca na Ukrainę broń w rejonie Krasnodonu, TVN24, 26 VIII 2014 r., <https://tvn24.pl/swiat/reporter-ap-rosja-przerzuca-na-ukraine-bron-w-rejonie-krasnodonu-ra462025-3409862> [dostęp: 8 III 2020].

RPT-INSIGHT-How the separatists delivered Crimea to Moscow, Reuters, 13 III 2014 r., <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-aksyonov-idINL6N0M93AH20140313?edition-redirect=in> [dostęp: 12 III 2020].

Russia says cannot order Crimean 'self-defense' units back to base, Reuters, 5 III 2014 r., <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-lavrov-spain-idUSBREA240NF20140305> [dostęp: 12 III 2020].

Sabak J., *Pół dekady okupacji Krymu i wojny w Donbasie*, Defence 24, 11 III 2019 r., <https://www.defence24.pl/pol-dekady-okupacji-krymu-i-wojny-w-donbasie-opinia> [dostęp: 14 III 2020].

Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/maskowac;2481616.html> [dostęp: 9 X 2019].

Spot report by the OSCE Observer Mission at the Russian Checkpoints Gukovo and Donetsk, 22 August 2014: Russian humanitarian aid trucks departed from the Donetsk Border Crossing Point without ICRC's escort, OSCE, 22 VIII 2014 r., <https://www.osce.org/om/122927> [dostęp: 8 III 2020].

Ukraine crisis: Russia aid convoy 'invades Ukraine', BBC, 22 VIII 2014 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-28892525> [dostęp: 8 III 2020].

Walker S., *Aid convoy stops short of border as Russian military vehicles enter Ukraine*, „The Guardian”, 15 VIII 2014 r., <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/14/russian-military-vehicles-enter-ukraine-aid-convoy-stops-short-border> [dostęp: 8 III 2020].

Rosyjskie i ukraińskie źródła internetowe

Денисенко В., *Стратегическая маскировка как образ российской политической жизни*, ИноСМИ.RU, 26 VI 2015 r., <https://inosmi.ru/russia/20150626/228788387.html> [dostęp: 30 X 2019].

Как готовилась война, „Новая газета”, 27 VI 2009 r., <https://novayagazeta.ru/articles/2009/06/28/42316-kak-gotovilas-voyna> [dostęp: 10 II 2020].

Классификация и способы маскировки, <http://red-tent.ru/mask/maskirovka> [dostęp: 31 X 2019].

Марущенко П., *Идею введения противника в заблуждение необходимо формировать путем группирования отдельных мер обмана противника по выбранным признакам*, Бюро военно-политического анализа, 23 III 2018 r., <http://bvpa.ru/обман-противника-процесс-творчески/> [dostęp: 20 XI 2019].

Маскировка, https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details_rvsn.htm?id=13494 [dostęp: 30 X 2019].

Медведев разъяснил Саакашвили задачи железнодорожных войск России в Абхазии, NEWSru.com, 3 VI 2008 r., <http://palm.newsru.com/russia/03jun2008/medsaak.html> [dostęp: 10 II 2020].

Международное сотрудничество, МЧС России, <https://www.mchs.gov.ru/deyatelnost/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo> [dostęp: 8 III 2020].

Монетчиков С., *Маскировка. Искусство быть невидимым*, 8 VI 2013 р., <https://topwar.ru/30425-maskirovka-iskusstvo-byt-nevidimym.html> [dostęp: 23 X 2019].

Оперативная маскировка, Студопедия, 11 III 2015 р., <https://studopedia.info/2-14013.html> [dostęp: 30 X 2019].

Премьер-министр Крыма попросил Путина о помощи, Тасс, 1 III 2014 р.; <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1013127> [dostęp: 12 III 2020].

Путин: Россия не планировала присоединять Крым, Тасс, 10 IV 2014 р., <https://tass.ru/politika/1111359> [dostęp: 14 III 2020].

Росія збільшила свій контингент в Криму до 16 тисяч військовослужбовців – Тенюх, УНІАН, 4 III 2014 р., <https://www.unian.ua/politics/892512-rosiya-zbilshila-sviy-kontin-gent-v-krimu-do-16-tisyach-viyskovoslujbovtsiv-tenyuh.html> [dostęp: 12 I 2020].

Ручкин В., *Вирус вожизма, „Красная звезда”*, 13 VIII 2018 р., http://old.redstar.ru/2008/8/13_8/4_06.html [dostęp: 10 II 2020].

Стратегическая маскировка и дезинформация, <http://politike.ru/termin/strategicheskaja-maskirovka-i-dezinformacija.html> [dostęp: 30 X 2019].

Шляхов В., *Референдум в Крыму: ответ «нет» не предусмотрен, „Голос Америки”*, 12 III 2014 р., <https://www.golosameriki.com/a/world-ukraine-crisis-referendum/1869197.html> [dostęp: 12 III 2020].

В Крыму находятся российские военнослужащие не только из частей ЧФ РФ, утверждают в Генштабе ВСУ, Интерфакс, 4 III 2014 р., <https://interfax.com.ua/news/general/194412.html> [dostęp: 12 III 2020].

Владимир Путин внёс обращение в Совет Федерации, 1 III 2014 р., <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20353#sel=2:17:t6V,2:25:991> [dostęp: 12 III 2020].

Abstrakt

Celem artykułu było przedstawienie charakterystyki maskowania operacyjnego stosowanego przez Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej oraz poszerzenie wiedzy na temat ewoluowania działań, w których stosuje się maskirowkę. Szczególną uwagę poświęcono przykładom jej wykorzystania we współczesnych wojnach i konfliktach zbrojnych – przede wszystkim w konflikcie na Ukrainie oraz w wojnie pięciodniowej w Gruzji. Na podstawie przeprowadzonej analizy wskazano tendencje dotyczące posługiwania się maskirowką we współczesnych i przyszłych konfliktach oraz działaniach innych niż wojenne.

Wynika z niej, że maskirowka będzie coraz częściej wykorzystywana do osiągnięcia celów strategicznych oraz kształtowania opinii międzynarodowej. Jednym z najważniejszych obszarów jej stosowania stanie się cyberprzestrzeń, umożliwiającą skuteczniejsze prowadzenie działań dezinformacyjnych i propagandowych, w tym wojny informacyjnej. Ze względu na dynamiczny rozwój technologii, jak również potencjał Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej do działań z zakresu maskowania operacyjnego należy kontynuować badania dotyczące maskirowki.

Słowa kluczowe: maskowanie, maskowanie operacyjne, dezinformacja, ukrywanie, pozorowanie, imitacja, maskirowka, Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej, wojna w Gruzji, konflikt na Ukrainie.

Operational deception (Maskirovka) as a Russian capability to surprise the enemy

Abstract

The aim of the article was to present the characteristics of operational deception used by the Armed Forces of the Russian Federation and to broaden the understanding of the evolution of operations using Maskirovka. Particular attention was paid to examples of its use in contemporary wars and armed conflicts - primarily in the conflict in Ukraine and in the Five-Day War in Georgia. The analysis led to an identification of trends regarding the use of deception in contemporary and future conflicts and activities other than war. It shows that the maskirovka will be increasingly used to achieve strategic goals and shape international opinion. One of the most important areas of its application will be cyberspace, enabling more effective disinformation and propaganda activities, including information warfare. Considering the dynamic development of technology and capabilities of the Armed Forces of the Russian Federation in the field of operational masking, it is justified to conduct further research in the Maskirovka area.

Keywords: deception, operational deception, disinformation, concealment, simulation, imitation, Maskirovka, The Armed Forces of the Russian Federation, War in Georgia, Conflict in Ukraine.